

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 388

**Teoria rachunkowości,
sprawozdawczość i analiza finansowa**

Redaktor naukowy
Bartłomiej Nita

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redaktor Wydawnictwa: Dorota Pitulec
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Hanna Jurek
Łamanie: Adam Dębski
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.p

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-505-6

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
tel./fax 71 36 80 602; e-mail:econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp.....	11
------------	----

Część 1. Teoria i wyzwania rachunkowości

Ewa Wiktoria Babuška: Badania naukowe w rachunkowości	15
Halina Buk: Typologia i wycena przychodów z tytułu niestandardowych relacji z klientami	23
Małgorzata Cieciora: Behawioralne aspekty rachunkowości we współczesnej gospodarce – zarys problemu	32
Beata Dratwińska-Kania: Teoretyczne problemy sprawozdawania o ryzyku	41
Dawid Garstecki: Czy rachunkowość społecznej odpowiedzialności zasługuje na miano paradygmatu?.....	49
Waldemar Gos: Nauka rachunkowości – głos w dyskusji.....	57
Wojciech Hasik: Koncepcyjne i społeczne determinanty sądów etycznych w rachunkowości w Polsce	68
Marcin Jędrzejczyk: Wyzwania współczesnej rachunkowości w zakresie translacji wartości ekonomicznych.....	77
Krzysztof Jonas, Katarzyna Świetła: E-usługi w rachunkowości na przykładzie internetowych biur rachunkowych	87
Katarzyna Klimczak, Anna Wachowicz: Studium przypadku jako metoda badawcza w nauce rachunkowości – analiza metodologiczna przykładowych zastosowań	95
Joanna Koczar: Ewolucja polityki rachunkowości w praktyce gospodarczej Federacji Rosyjskiej.....	107
Alina Kozarkiewicz: Kreatywność: nowe wyzwanie badawcze dla współczesnej rachunkowości	115
Mirosława Kwiecień: Dylematy współczesnej rachunkowości.....	123
Tomasz Lewandowski: Mniej więcej dobrze czy dokładnie źle – przydatność informacji w systemie rachunkowości	137
Wojciech A. Nowak: Ku standaryzacji rachunkowości sektora publicznego w Unii Europejskiej	148
Marcin Osikowicz: Rachunkowość jednostek mikro według ustawy o rachunkowości	159
Piotr Szczypa: Nauczanie rachunkowości – współczesne uwarunkowania i dylematy	167
Anna Szychta: Pozytywna teoria rachunkowości jako koncepcja głównego nurtu badawczego	176

Joanna Zuchewicz: Współczesne determinanty rozwoju rachunkowości	189
---	-----

Część 2. Sprawozdawczość

Dorota Adamek-Hyska: Funkcja sprawozdawcza rachunkowości jednostki samorządu terytorialnego	201
Anna Balicka: Wskaźniki środowiskowe w zewnętrznej sprawozdawczości środowiskowej	212
Katarzyna Bareja: Aktywa niematerialne a priorytet w sprawozdawczości finansowej.....	221
Kinga Bauer: Kierunki zmian sprawozdawczości finansowej w postępowaniu upadłościowym.....	229
Stanisław Hońko: Nadmiar informacji w sprawozdaniu finansowym – możliwe kierunki reform.....	238
Angelika Kaczmarczyk: Sprawozdawczość finansowa jednostek mikro w aspekcie zasady wiernego i rzetelnego obrazu.....	246
Mariusz Karwowski: Model biznesu jako nowe wyzwanie sprawozdawczości zewnętrznej.....	255
Katarzyna Kostyk-Siekierska: Polityka rachunkowości, wartości szacunkowe oraz błędy z lat ubiegłych w świetle proponowanych i wprowadzonych zmian w KSR nr 7.....	263
Grzegorz Lew: Propozycja rozszerzenia zakresu opinii i raportu z badania sprawozdania finansowego.....	276
Bartłomiej Nita: Sprawozdawczość segmentowa jako przejaw konwergencji rachunkowości finansowej i rachunkowości zarządczej.....	285
Józef Pfaff: Sprawozdawczość z badania ustawowego jednostek zainteresowania publicznego – ocena proponowanych kierunków zmian	295
Katarzyna Piotrowska: Proces innowacyjny w aspekcie aktywów kompetencyjnych.....	304
Lucyna Poniatowska: Zmiany w sprawozdawczości finansowej w regulacjach ustawy o rachunkowości	314
Piotr Prewysz-Kwinto, Grażyna Voss: Segmenty operacyjne w sprawozdaniach finansowych spółek giełdowych – porównywalność czy różnorodność informacji	322
Paweł Rumniak: Consolidated reporting – beyond financial statements.....	331
Agnieszka Tłaczala: Prezentacja oraz ujawnianie informacji finansowych – zmiany w MSSF	349

Część 3. Analiza finansowa

Małgorzata Cygańska: Wykorzystanie analizy finansowej do oceny rentowności szpitali – wybrane problemy	363
Beata Iwasieczko: Analiza finansowa w organizacji inteligentnej.....	373
Magdalena Kowalczyk: Kierunki rozwoju analizy finansowej i strategicznej w jednostkach samorządu terytorialnego.....	381
Piotr Oleksyk: Wykorzystanie narzędzi analizy finansowej w planowaniu finansowym jednostek samorządu terytorialnego	389

Summaries

Part 1. Theory and accounting challenges

Ewa Wiktoria Babuška: Research in financial accounting	15
Halina Buk: Typology and revenue valuation from nonconventional transactions with customers	23
Małgorzata Cieciora: Behavioral aspects of accounting in today's economy – an outline of the problem	32
Beata Dratwińska-Kania: Theoretical problem of a report on risk.....	41
Dawid Garstecki: Can social responsible accounting be called a paradigm?	49
Waldemar Gos: Accounting science – a say in the discussion	57
Wojciech Hasik: Conceptual and social determinants of ethical judgment in accounting – Polish perspective	68
Marcin Jędrzejczyk: Contemporary accounting challenges in the field of economic value translation	77
Krzysztof Jonas, Katarzyna Świetła: E-services in accounting	87
Katarzyna Klimczak, Anna Wachowicz: Case study as a research method in accounting – methodological analysis of selected applications	95
Joanna Koczar: Evolution of accounting policy in the economic practice of the Russian Federation.....	107
Alina Kozarkiewicz: Creativity: new challenge for research in contemporary accounting.....	115
Mirosława Kwiecień: Dilemmas of contemporary accounting	123
Tomasz Lewandowski: About well or exactly wrong – usefulness (suitability) of information in accounting system	137
Wojciech A. Nowak: Public sector accounting in the European Union: towards standardization.....	148
Narcin Osikowicz: Accounting of micro units based on the Accounting Act	159

Piotr Szczypa: Accounting teaching and contemporary conditions and dilemmas.....	167
Anna Szycha: Positive accounting theory as the main stream accounting research concept	176
Joanna Zuchewicz: Contemporary determinants in the development of accounting	189

Part 2. Reporting

Dorota Adamek_Hyska: Reporting function of accounting in a territorial self-government unit.....	201
Anna Balicka: Environmental indicators of external environmental reporting	212
Katarzyna Bareja: Intangible assets and the priority in financial statements	221
Kinga Bauer: Financial reporting trends in insolvency proceedings	229
Stanisław Hońko: Excess of information in the financial statements – possible directions for reform.....	238
Angelika Kaczmarczyk: Micro units reporting in the context of true and fair view.....	246
Mariusz Karwowski: Business model as a new challenge of external reporting	255
Katarzyna Kostyk-Siekierska: Accounting policies, estimates and errors from previous years in the light of the proposed and introduced changes in the National Accounting Standard No. 7.....	263
Grzegorz Lew: Proposal for extending the scope of opinion and report on the financial statements	276
Bartłomiej Nita: Segment reporting as the manifestation of the convergence of financial accounting and management accounting	285
Józef Pfaff: Reporting in the statutory audits of public interest entities – assessment of the proposed changes.....	295
Katarzyna Piotrowska: Innovation process in the aspect of competence assets.....	304
Lucyna Poniatowska: Changes in financial reporting in the regulations of the Accounting Act.....	314
Piotr Prewysz-Kwinto, Grażyna Voss: Operating segments in the financial statements of public companies – comparability or diversity of information	322
Paweł Rumniak: Skonsolidowane raportowanie – wychodząc poza raportowanie finansowe	331
Agnieszka Tłaczała: Presentation and disclosure of financial information – changes in IFRS.....	349

Part 3. Financial analysis

Małgorzata Cygańska: The usage of financial analysis to evaluate the hospitals financial performance – selected problems	363
Beata Iwasieczko: Financial analysis in intelligent organization.....	373
Magdalena Kowalczyk: Trends in development of financial and strategic analysis in local government units	381
Piotr Oleksyk: Adoption of financial analysis tools in financial planning of local government units	389

Dawid Garstecki

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

e-mail: dawid.garstecki@ue.poznan.pl

CZY RACHUNKOWOŚĆ SPOŁECZNEJ ODPOWIEDZIALNOŚCI ZASŁUGUJE NA MIANO PARADYGMATU?

CAN SOCIAL RESPONSIBLE ACCOUNTING BE CALLED A PARADIGM?

DOI: 10.15611/pn.2015.388.05

Streszczenie: Celem głównym artykułu jest odpowiedź na pytanie badawcze – czy rachunkowość odpowiedzialności społecznej można uznać za paradygmat rachunkowości? Do udzielenia odpowiedzi posłużyły dwie skrajne koncepcje filozofii nauki – T.S. Kuhna oraz K.R. Poppera. W artykule wykorzystano metody historyczną i dedukcji. Wynikiem badania jest określenie paradygmatu społecznej odpowiedzialności jako paradygmatu o nieugruntowanej pozycji. Stwierdzono także, że poddanie tego paradygmatu próbom falsyfikacji może skutkować identyfikacją jego słabych elementów i tym samym wskazaniem możliwych obszarów badawczych w nauce rachunkowości.

Słowa kluczowe: rachunkowość odpowiedzialności społecznej, filozofia nauki, paradygmaty.

Summary: The main purpose of the paper is to answer the question – can social responsible accounting be labeled as a paradigm? Two extreme philosophy of science concepts were used – T.S. Kuhn's and K.R. Popper's. The result – social responsible accounting can be recognized as a new accounting paradigm, but not grounded enough. An attempt to falsify the social responsible accounting paradigm can lead to new scientific research areas.

Keywords: social responsible accounting, philosophy of science, paradigms.

1. Wstęp

Rachunkowość społecznej odpowiedzialności jest przedmiotem coraz większej liczby publikacji. Niewątpliwie koncepcja CSR i jej pochodne znacząco wpłynęły na rozwój tego nurtu badawczego w rachunkowości. Niniejszy artykuł osadzono na gruncie problemu demarkacji i postawiono następujące pytanie badawcze – czy rachunkowość społecznej odpowiedzialności można już uznać za paradygmat rachun-

kowości? Filozofia nauki jest bogata w różne koncepcje filozoficzne, jednak w artykule przedstawiono i wykorzystano dwie – rewolucjonistyczną T.S. Kuhna (nazywaną także podażową teorią wiedzy) oraz falsyfikacjonizm K.R. Poppera (nazywany także popytową teorią wiedzy). Te dwie skrajne koncepcje filozofii nauki posłużą do udzielenia odpowiedzi na postawione pytanie badawcze.

Struktura artykułu podporządkowana została realizacji celu głównego. Pierwsza jego część to charakterystyka wybranych koncepcji filozofii nauki – T.S. Kuhna oraz K.R. Poppera, w drugiej krótko przedstawiono istotę rachunkowości odpowiedzialności społecznej. W trzeciej części opracowania udzielono odpowiedzi na postawione pytanie badawcze, tym samym osiągnięto cel główny. W artykule wykorzystano metody historyczną oraz dedukcji.

2. Koncepcje filozofii nauki

Co kieruje badaniami w danej dyscyplinie naukowej? Jak odróżnić twierdzenia naukowe od nienaukowych? Czy nauka rozwija się addytywnie, czy poprzez gwałtowne zmiany? Na te i inne pytania próbowało odpowiedzieć wielu badaczy, wśród nich K.R. Popper, T.S. Kuhn, P. Feyerabend, I. Lakatos, a ze współczesnych S. Rainko. Ze względu na ograniczoną objętość pracy oraz przedmiot rozważań w dalszej części opracowania, przybliżono dwie skrajne koncepcje filozofii nauki – rewolucjonistyczną T.S. Kuhna oraz falsyfikacjonizm K.R. Poppera. Zrozumienie tych koncepcji jest niezbędne do osiągnięcia głównego celu opracowania – odpowiedzi na pytanie, czy rachunkowość odpowiedzialności społecznej zasługuje na miano paradygmatu.

Pojęcie paradygmatu w nauce po raz pierwszy opisał T.S. Kuhn w monografii *Struktura rewolucji naukowych*. Jedną z przesłanek powstania tej monografii było zainicjowanie zmiany sposobu widzenia i oceniania dobrze znanych faktów przez naukowców [Kuhn 2009, s. 11]. Zdaniem Kuhna nauka nie rozwija się addytywnie, lecz jej rozwój uwarunkowany jest tzw. paradygmatami i rewolucjami w nauce.

Przez paradygmat Kuhn rozumie „powszechnie uznawane osiągnięcia naukowe, które w pewnym czasie dostarczają społeczności uczonych modelowych problemów i rozwiązań” [Kuhn 2009, s. 10]. Nowy paradygmat jest w stanie uzyskać dominujący status dlatego, że dostarcza społeczności naukowej lepszych narzędzi do rozwiązywania aktualnych problemów badawczych niż poprzedni paradygmat. Prowadzone badania w ramach obowiązującego paradygmatu Kuhn określa mianem nauki normalnej. Paradygmat wyznacza naukowcom „ramy”, w zakresie których prowadzą oni badania naukowe – „badania w ramach nauki normalnej dążą do uszczegółowienia tych zjawisk i teorii, których dostarcza paradygmat” [Kuhn 2009, s. 53].

Jednak nauka nie rozwija się w nieskończoność kumulatywnie, a więc każdy paradygmat musi mieć ograniczoną możliwość wyjaśniania coraz to bardziej złożonych problemów badawczych. T.S. Kuhn wprowadza dwa zjawiska – łamigłówki

oraz anomalie. Problemy, które napotykają badacze w ramach nauki normalnej, autor *Struktury* nazywa łamigłówkami. Stanowią one zjawisko normalne na gruncie obowiązującego paradygmatu i sprawiają, że dana społeczność naukowa może rozwijać teorie i budować modele wyjaśniające łamigłówki. Sytuacja, w której nauka normalna nie jest w stanie rozwiązać łamigłówki, to anomalia.

Odkrycie anomalii polega na tym, że prowadząc badania w ramach nauki normalnej, dochodzi się do wniosków sprzecznych z obowiązującym paradygmatem (i konkretną teorią naukową). Jednak to, co stanowi anomalię na gruncie starego paradygmatu, jest czymś normalnym i dającym się logicznie wyjaśnić na gruncie nowego paradygmatu. T.S. Kuhn jest zdania, że anomalie na gruncie nowego paradygmatu „wydadzą się czymś w rodzaju tautologii, opisami zdającymi sprawę z czegoś, co w żadnym razie nie może istnieć inaczej” [Kuhn 2009, s. 143].

Początkowo nowy paradygmat akceptuje niewielka liczba badaczy. Próbuje oni za wszelką cenę objaśniać zjawiska niewytłumaczalne na gruncie „starego” paradygmatu, budując nowe teorie bądź rozwijając obowiązujące. Tak duże zróżnicowanie teorii jest charakterystycznym objawem kryzysu nauki [Kuhn 2009, s. 131]. Następnym kryzysu jest rewolucja naukowa, prowadząca w dłuższym czasie do zaakceptowania nowego paradygmatu, skutkiem czego „kierując się nowym paradygmatem, uczeni stosują nowe przyrzędy i widzą nowe obszary rzeczywistości” [Kuhn 2009, s. 195].

Inne spojrzenie na istotę nauki przedstawił K.R. Popper w monografii z 1934 roku pt. *Logika odkrycia naukowego*. Było to stanowisko opozycyjne w stosunku do weryfikacjonizmu Koła Wiedeńskiego. K.R. Popper stwierdził, że nauka nie może nigdy dotrzeć do prawdy lub fałszu, jej twierdzenia mogą jedynie osiągnąć nieskończenie wiele stopni prawdopodobieństwa, których nieosiągalną górną i dolną granicę stanowią prawda i fałsz [Popper 2002, s. 23]. Każda wiedza naukowa jest hipotetyczna, a zadaniem badacza jest poddawanie tej wiedzy próbom podważenia. To właśnie falsyfikacjonizm świadczy o naukowości danej wiedzy. Twierdzenia, których w ogóle nie można poddać próbie falsyfikacji, nie są twierdzeniami naukowymi. Z kolei twierdzenia, które opierają się próbom falsyfikacji, należy uznać za trwałe i stanowiące podstawę badań w danej dziedzinie. Jak pisał Popper, „dopóki teoria wychodzi zwycięsko z drobiazgowych, surowych testów i dopóki – za sprawą postępu nauki – inna teoria nie zajmie jej miejsca, dopóty możemy stwierdzić, że <wykazała się żywotnością> lub że została potwierdzona przez dotychczasowe doświadczenie” [Popper 2002, s. 27].

Zdaniem K.R. Poppera w obrębie systemu teoretycznego (np. teorii lub paradygmatu) wyróżnia się zdania znajdujące się na rozmaitych poziomach uniwersalności [Popper 2002, s. 69]. Innymi słowy, każdy konstrukt teoretyczny składa się z określonej liczby poziomów – od najbardziej ogólnych do najbardziej szczegółowych. Najwyższy poziom uniwersalności stanowią zdania będące aksjomatami, są to zdania najwyższego rzędu. Według ogólnej metodologii nauk aksjomat to zdanie, z którego da się wyprowadzić wszystkie pozostałe hipotezy [Hajduk 2011, s. 79].

Zgodnie z tym Popper pisze, że z aksjomatów można wydedukować „zдания niższych poziomów” [Popper 2002, s. 69]. Hipotezy będące zdaniem wyższego rzędu mogą zostać obalone przez falsyfikację zdań mniej uniwersalnych [Popper 2002, s. 69]. W skrajnym przypadku falsyfikacja zdania o niskim poziomie uniwersalności skutkować może falsyfikacją całego konstruktów teoretycznego (teorii, paradygmatu, zbioru zasad itd.).

S. Rainko filozofię K.R. Poppera określa mianem popytowej teorii wiedzy, a T.S. Kuhna – podażowej. W myśl filozofii Poppera nowe idee są wymyślane, proponowane lub projektowane [Rainko 2011, s. 11]. Pojawiające się problemy są tym samym, czym popyt w gospodarce – zapewniają zapotrzebowanie na informację naukową. Przeciwnością popytowej teorii wiedzy jest filozofia Kuhna, określana jako podażowa teoria wiedzy. W myśl popytowej teorii wiedzy źródłem wiedzy naukowej są zasoby w postaci paradygmatów i wspólnot badawczych [Rainko 2011, s. 95].

Wspólna dla obu koncepcji jest akceptacja i świadomość rewolucji w nauce. Jednak jej źródłem u Poppera jest falsyfikacja, a u Kuhna anomalia. Prowizoryczny charakter konstruowanych teorii wymusza ich krytykę i poddanie falsyfikacji (tak twierdzi Popper). Z kolei niemożność wyjaśnienia problemów naukowych na gruncie dotychczasowego paradygmatu jest świadectwem anomalii, rewolucji i w konsekwencji ujawnienia nowego paradygmatu. Na gruncie filozofii Kuhna nauka normalna niejako „zaślepia” badaczy, którzy za wszelką cenę próbują wyjaśnić coraz to bardziej złożone problemy za pomocą narzędzi i metod badawczych akceptowanych na gruncie obowiązującego paradygmatu. Dochodzi do weryfikacji stawianych hipotez. Inaczej naukę normalną rozumie Popper, chociaż takim pojęciem się nie posługuje. Głównym zadaniem badaczy nie jest poszukiwanie potwierdzenia, ale poddawanie hipotez próbom falsyfikacji.

Przedstawiono pokrótce dwie skrajne koncepcje filozofii nauki, które w ostatniej części artykułu zostaną wykorzystane w celu odpowiedzi na postawione we wstępie pytanie badawcze.

3. Istota rachunkowości odpowiedzialności społecznej¹

Zagadnienie odpowiedzialności społecznej² w rachunkowości doczekało się wielu określeń, w tym m.in.: „raportowanie społeczne”, „rachunkowość społeczno-ekonomiczna”, „rachunkowość społeczna”, „rachunkowość odpowiedzialności społecznej” czy „rachunkowość społecznie odpowiedzialna” [Krishna 1992, s. 111]. Nie-

¹ W myśl rachunkowości przymiotnikowej [Sojak 2011, s. 265] poprzez rachunkowość odpowiedzialności społecznej przedstawia się współcześnie istotne dla rachunkowości kierunki rozwoju, nie zaś rachunkowość społecznej odpowiedzialności jako nowy rodzaj rachunkowości.

² Temat społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw został w literaturze szeroko opisany. Stąd w artykule ograniczono się do krótkiego przedstawienia istoty rachunkowości odpowiedzialności społecznej, która stanowi przedmiot niniejszego artykułu.

mniej, pomimo licznych semantycznych kwestii, większość zagranicznych i polskich badaczy w sposób podobny określa istotę rachunkowości odpowiedzialności społecznej.

R.K. Elliot rachunkowość odpowiedzialności społecznej definiuje jako systematyczną wycenę i prezentację tych elementów aktywności jednostki gospodarczej, które wpływają na jej społeczne otoczenie [Krishna 1992, s. 111]. N. Prakashan rachunkowość odpowiedzialności społecznej traktuje jako jeden z siedmiu etapów ewolucji rachunkowości – od pierwotnej rachunkowości z okresu starożytności, która pełniła głównie funkcję kontrolną, po rachunkowość zasobów ludzkich [Prakashan 2008, s. 10]. Ewolucja rachunkowości – zdaniem przytoczonego autora – odbywała się w relacji do zmieniających się warunków społeczno-ekonomicznych i miała na celu tym nowym warunkom „służyć“. Zdaniem N. Prakashana rachunkowość odpowiedzialności społecznej poszerza zakres rachunkowości poprzez uwzględnianie społecznych skutków podejmowanych decyzji gospodarczych.

Ogólną istotę rachunkowości odpowiedzialności społecznej przedstawił T. Gabrusewicz – „rachunkowość odpowiedzialności społecznej to rachunkowość uwzględniająca obciążenia i korzyści dla społeczeństwa wynikające z działalności konkretnego podmiotu gospodarującego, przedstawione w formie wartościowej lub opisowej” [Gabrusewicz 2012, s. 34]. Przywołany autor określa rachunkowość odpowiedzialności społecznej jako narzędzie wskazujące ośrodki odpowiedzialności w zakresie obciążeń i korzyści dla społeczeństwa, wskutek prowadzenia działalności gospodarczej. J. Krasodomska analizuje potrzebę szerszego zakresu ujawnianych informacji w sprawozdaniu finansowym o informacje z zakresu CSR [Krasodomska 2010].

Także inni polscy naukowcy podejmują zagadnienie odpowiedzialności społecznej w rachunkowości. Wiele ciekawych opracowań odnajdujemy w monografii *Rachunkowość odpowiedzialności społecznej – teoria i praktyka* pod redakcją M. Remlein [Remlein 2013]. W monografii zawarto rozważania dotyczące zasad wyceny sprawozdania finansowego w realizacji koncepcji CSR, raportowania w zakresie zrównoważonego rozwoju jako elementu rachunkowości, zagadnienia rachunkowości odpowiedzialności społecznej w odniesieniu do jednostki samorządu terytorialnego czy szpitali.

W literaturze odnajdujemy dowody zrozumienia badaczy o sprzężeniu zwrotnym między świadomością przedsiębiorstwa w zakresie społecznej odpowiedzialności a rozwojem rachunkowości odpowiedzialności społecznej. Zdaniem M. Mazurowskiej, która przywołuje myśl M. Pogodzińskiej-Mizdrak, rachunkowość odpowiedzialności społecznej „stanowi jeden z czynników doskonalenia praktyk społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw, a tym samym koncepcje społecznej odpowiedzialności są szansą na rozwój rachunkowości” [Mazurowska 2014, s. 43].

4. Rachunkowość odpowiedzialności społecznej w świetle wybranych koncepcji filozofii nauki

T.S. Kuhn wymienia, jako jeden z symptomów pojawienia się i zaakceptowania nowego paradygmatu, zainteresowanie naukowców nowym obszarem badań oraz wzrost liczby publikacji. Jest to zatem etap rozwijania wiedzy w ramach zakreślonych przez nowy paradygmat, czyli zjawisko nauki normalnej. W rzeczywistości zaobserwować można rosnące zainteresowanie badaczy rachunkowości zagadnieniem odpowiedzialności społecznej.

W 2012 roku T. Gabrusewicz stwierdził, że „wiele jednak pozostaje jeszcze do zrobienia w zakresie stworzenia całościowej teorii rachunkowości odpowiedzialności społecznej” [Gabrusewicz 2012, s. 34]. Dwa lata później ukazała się publikacja pod redakcją W. Przybylskiej-Kapuścińskiej i T. Gabrusewicza poświęcona w całości zagadnieniu rachunkowości odpowiedzialności społecznej [SOP 2014]. Poruszone w niej tematy należy sytuować jako naukę normalną, gdyż pogłębiają znane już obszary badawcze bądź prezentują nowe pomysły i koncepcje.

Istotność i koncentrację na rachunkowości odpowiedzialności społecznej dostrzegali także J. Samelak, co jest szczególnie widoczne w przekroju jego opracowań w latach 2011-2013. W 2011 roku J. Samelak wskazał przestrzeganie zasad odpowiedzialności społecznej jako jedno z głównych wyzwań sprawozdawczości finansowej [Samelak 2012, s. 108], ale już w 2012 r. stwierdził, że „rozszerzenie pola obserwacji w naukach o zarządzaniu na społeczną odpowiedzialność przedsiębiorstw wpływa na poszerzenie zakresu przedmiotowego dotychczasowej rachunkowości i powstanie nowego jej nurtu – rachunkowości odpowiedzialności społecznej” [Samelak 2012, s. 108]. Zwieńczeniem rozważań Samelaka w tym obszarze jest monografia z 2013 roku *Zintegrowane sprawozdanie przedsiębiorstwa społecznie odpowiedzialnego*. Przedstawił w niej ramy koncepcyjne zintegrowanego sprawozdania, które jako narzędzie komunikacji społecznej realizuje społeczną odpowiedzialność przedsiębiorstwa [Samelak 2013, s. 178].

Wątpliwości w zakresie wykorzystania filozofii Kuhna w badaniach rachunkowości przedstawił H. Kabir w artykule *Positive accounting theory and science* [Kabir 2010]. Artykuł odnosi się do badań z zakresu pozytywnej teorii rachunkowości, lecz zawiera uniwersalne treści, które warto przytoczyć. Przede wszystkim wspomniany autor podkreśla, że w ramach nauki normalnej w rozumieniu filozofii Kuhna naukowcy są bezkrytyczni i zbyt optymistycznie zawierzają aktualnym trendom badawczym [Kabir 2010, s. 141]. Analizując literaturę dotyczącą pozytywnej teorii rachunkowości, Kabir dostrzegł, że nazbyt często hipotezy są tak konstruowane, aby później dobrać pod nie treści pozwalające je zweryfikować. Więc o ile dowody pozwalają na zweryfikowanie hipotezy, o tyle nie pociąga to za sobą potwierdzenia prawdziwości samej hipotezy.

W myśl filozofii Poppera do prawdy można się zbliżyć jedynie poprzez próbę poddania falsyfikacji określonego systemu. Literatura przedmiotu (z zakresu rachunkowości odpowiedzialności społecznej) najczęściej przytacza argumenty „za”, a nie „przeciw”, co ponownie sugeruje, że w większości przypadków badania prowadzone są na gruncie filozofii T.S. Kuhna. Niemniej można znaleźć pewne próby poddania paradygmatu rachunkowości odpowiedzialności społecznej falsyfikacji. Syntetycznie przedstawiła to M. Mazurowska, pisząc o zagrożeniach związanych z raportowaniem zintegrowanym (cytowana autorka rozważa kwestię raportowania zintegrowanego jako elementu rachunkowości odpowiedzialności społecznej) oraz powołując się na liczne źródła literaturowe [Mazurowska 2014]. Krytyczne spojrzenie na zagadnienie odpowiedzialności społecznej w rachunkowości być może ukierunkuje badania na to, czy i jak trwały jest to system w rozumieniu filozofii K.R. Poppera. Nie oznacza to falsyfikacji całego systemu, pozwoli to raczej – zdaniem autora artykułu – na identyfikację wąskich gardeł i niedoskonałości.

5. Zakończenie

We wstępie postawiono pytanie, czy rachunkowość odpowiedzialności społecznej można traktować jako paradygmat rachunkowości? Na gruncie filozofii T.S. Kuhna należy uznać rachunkowość odpowiedzialności społecznej za paradygmat rachunkowości, o czym świadczy chociażby stosunkowo duży dorobek publikacyjny rozumiany jako efekt nauki normalnej. Na gruncie filozofii K.R. Poppera rachunkowość odpowiedzialności społecznej jest systemem narażonym na falsyfikację, co z kolei sugeruje społeczności naukowej możliwe obszary dalszych badań w tym zakresie, aby uczynić ten system trwalszym.

Zdaniem autora opracowania rachunkowość odpowiedzialności społecznej można traktować jako nowy paradygmat rachunkowości, lecz o nieugruntowanej jeszcze pozycji. Stanowisko to zdaje się potwierdzać opinia S. Maxfielda o tym, że zagadnienia społecznej odpowiedzialności w rachunkowości są podejmowane w licznych pracach, lecz nie stanowią jeszcze badań głównego nurtu [Maxfield 2013, s. 15]. Należy jednak pamiętać, że nie jest rozstrzygnięte to, czy i na jakiej filozofii nauki (Kuhna, Poppera lub innej) badania prowadzone w rachunkowości dałyby najbardziej rzetelne i wiarygodne informacje; pozostawiając tym samym dużą dozę subiektywizmu w tym obszarze.

Literatura

- Gabrusewicz T., 2012, *Rachunkowość odpowiedzialności społecznej – próba zdefiniowania*, [w:] W. Gabrusewicz, J. Samelak (red.), *Obszary badawcze współczesnej rachunkowości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.

- Hajduk Z., 2011, *Ogólna metodologia nauk*, Wydawnictwo KUL, Lublin.
- Kabir H., 2010, *Positive accounting theory and science* (April 8, 2011), Journal of Centrum Cathedra, Vol. 3, Issue 2, s. 136-149.
- Krasodomska J., 2010, *Rachunkowość a idea społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw w dobie kryzysu ekonomicznego*, [w:] B. Micherda (red.), *Rachunkowość wobec kryzysu gospodarczego*, Difin, Warszawa.
- Krishna C.G., 1996, *Corporate Social Responsibility in India: A Study of Management Attitudes*, Mittal Publications, New Delhi.
- Kuhn T.S., 2009, *Struktura rewolucji naukowych*, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa.
- Mazurowska M., 2014, *Dylematy rachunkowości społecznej odpowiedzialności*, Studia Oeconomica Posnaniensia, Vol. 2, No. 8 (269), Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.
- Maxfield S., 2013, *Accounting Paradigm Changes and Their Impact on Corporate Social Responsibility and Environmental Responsibility*, Working Paper W13-15. Paper #4 in the series: "Addressing the Complexities of Property Rights in Financial Markets". Bloomington: Indiana University, The Vincent and Elinor Ostrom Workshop in Political Theory and Policy Analysis, http://www.indiana.edu/~workshop/publications/materials/W13-15_Maxfield.pdf (dostęp: 26.01.2015).
- Popper K.R., 2002, *Logika odkrycia naukowego*, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa.
- Prakashan N., 2008, *Management Accounting*, Pragati Books, Budhwar Peth, Maharashtra, Mumbai.
- Rainko S., 2011, *Dwa paradygmaty*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.
- Remlein M. (red.), 2013, *Rachunkowość odpowiedzialności społecznej – teoria i praktyka*, Materiały na konferencję, IX Ogólnopolska Konferencja Naukowo-Zawodowa, Krajowa Izba Biegłych Rewidentów, Poznań.
- Samelak J., 2013, *Zintegrowane sprawozdanie przedsiębiorstwa społecznie odpowiedzialnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.
- Samelak J., 2012, *Rola rachunkowości w społecznie odpowiedzialnym przedsiębiorstwie*, [w:] Gabrusewicz W., Samelak J. (red.), *Obszary badawcze współczesnej rachunkowości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.
- Samelak J., 2011, *Kierunki zmian współczesnej sprawozdawczości finansowej*, [w:] W. Gabrusewicz, J. Samelak (red.), *Kierunki zmian we współczesnej rachunkowości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.
- Sojak S., 2011, *Rachunkowość przymiotnikowa*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 62 (118), Warszawa.
- Studia Oeconomica Posnaniensia, 2014, vol. 2, no. 8 (269), Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań – w opracowaniu SOP 2014.